

Bukatzeko esango nuke, euskal itzulpengintzak baduela osasuna, ajeren batzuk falta ez bazaizkio ere. Bestalde, belau-naldi berriak gogotsu lanbidean sartzen ari direnez gero, etorki-zunean beharrezko dituen urrats berriak emateko ere orain hamar-hamabost urte baino baldintza askoz hobetan dago. Beraz, datozen urteotan unibertsitaterantz ondorio guztiekin hedatzean, eta gero eta irakurle-merkatu normalduagoa izatearen bi erronka handi horiei erantzun beharko die, dagoeneko urratuak dituen bideak sakonduz, inguruko herrialdeetan ageri duen statusa lortu arte.

LAURA MINTEGI

Igaz bezala aurten ere *Jakin*-eko lagunek euskal kulturaren balantze gisako artikulua bilduman parte har dezadan gonbitea luzatu didate, agian aurrekoan emakume-kopuru urriagatik ke-xu izan nintzelako edo. Edonola ere, egiten zaidan ohoreaz jakitun, bospasei gai ekarri nahi nituzke orri hauetara, iragan ikasturtean begiztatzean nabarmen suertatu baitzaizkit.

EZA, NAGUSI

Aurtengoan ere, egindakoak baino gabeziak dakuskit nagusi. Euskal Kulturaren Zuzpertzeko Plangintza Orokor eza, esaterako. Nazionalista omen den gobernuak ez ei dauka kultura nazionalarekiko egitasmorik diseinaturik, eta horren ordez, kanpoko kulturen adierazpenak gurean nola txertatu buru-belarri dabilkigu, Gugenheim proiektuaren bidez nahiz antolatzen dituen lehiaketa, erakusketa edo eta kongresuen bidez ere.

Nolanahi ere, Plangintza Orokorra egitea eta diruz hornitzea instituzioei balegokie ere, euskal kulturgintzan murgiltzen garenok badugu bestelako erantzukizunik, eta arlo honetan gabezia dugu nagusi. EKBk berak, borondate onaz gain, oraindik ez du bere Plangintza eskaini, eta hamabi urtez artxibo mardula egitea lortu badu ere, lan hori ez da pizgarria, ez bul-tzatzailea, oso eskergarria izanik, jakina.

Kulturgileei dagokiela, debate eza dugu faltan gehien hartzen dena. Eztabaida eza, arrisku eza, proiektu ausartik eza. Nagia, edo txarragoa, beldurra somatzen da kulturgintzan, kulturgileen artean: «*nolako kritika etorriko den, zelako subentzioa ez dudan jasoko, zer pentsatuko duten nitaz, nireaz...*» susmatzen da isiltasun batzuren atzean. Jarrera kontserbatoristaileak finean. Denok barne. Badirudi instituzioen axolagabekeria erantzal luzeak egileak ere kutsatu egin gaituela edo. Diru falta ere bada, noski, baina ez da arrazoi nahikoa, kasu askotan aitzakia baizik.

Politikagintzak kultur adierazpenak zuzenago ito zituen garaietan (ez ekonomikoki soilik, baizik eta errepresio politikoa- ren bidez, Francoren menpe esaterako), oztopoak pizgarri bihurtu ziren sortzaileentzat, eta kulturak bizitasuna irabazi zuen, akatsak akats. Gaur egun, mendez aldatzeko bost urte eskas falta direnean, aldiz, milenarismo honen azken ezten- kadak etsipena-edo hedatu izan du sortzaileen artean. Gertatuko ei denari begira gaude egon, ea nork mugitzen duen lehen fitxa xakean, norberaren erregea ondo endokaturik dugularik.

Beldurra ez bada, zer da pintore, eskultore, idazle, antzer- kigile eta musikariak erretagoardian mantendu egiten dituen zera? Erosotasuna? Seguritatea?

TRISKANTZAK IRAKASKUNTZAN

Kulturarekin estuki loturik ditugun bi arloak irakaskun- tza eta kazetaritza dira, ez soilik bi arlo hauek kulturaren he- dapenerako ingurune naturalak direlako, eta badira, baizik eta kulturgile gehienek, enplegu-anizdunak izanik, irakas- kuntzatik eta kazetaritza- teratzen dituztelako bizitzeko so- sak eta baliabideak, hein handi batean. Geroago utziko dugu kazetaritza, eta irakaskuntzari ekingo diogu, ekin.

Zauri sakonak eta oraindik osatu gabeak jazo dira irakas- kuntzan azken bizpahiru urteetan Baskongadetako Elkarte Autonomoan. EAJren konplizitateaz, PSOEk ikastolen munduan burutu zuen triskantzak ez du permititu oraindik gauzak be- re onera bueltatzea. Amildegia sakonak sortu ziren ikastetxe, gu-

raso eta irakaslegoaren baitan, oso nekez ahaztuko diren mesfidantzak eta destainak.

Batzurentzat porrotaren gustua dastatzea ekarri zuen zatiketak, besterentzat etsipena. Kontua da fatalismo moduko sentimendu sarkorra hedaturik nabaritu zela irakaskuntzaren munduan, inposatutakoari aurre egiteko kemen nahikorik agertu ez zutelako irakasleek bere baitan, nonbait. Ikastolen kasuan sare batean ala bestean atxikitzeke inposaketa izan zen gatazka-iturria. Unibertsitatearen kasuan, ordea, LORU berria eta honekin batera zetozen bi inposaketa garrantzitsuak: kanpoan diseinaturiko ikasketa-plangintza onartu beharra, eta irakaslego propioa ezartzeko debeku zehatza. Inposaketa biak gaindiezintzat jo zituen gehiengoak, ikastolen kasuan gertatu ez zen bezala (% 50 batek aurre ekin baitzion demari).

Gatazka guztietan gertatzen den bezala, amore emateak etsipena dakarren artean, aurrera egiteak indarberritzea dakar. Hezkuntza-proiektu propioan hobetzeko eta gehiago sakontzeko dema dute, eduki, sare pribatuan geraturiko ikastolek, halaberharrez, bizirauteko aukera bakarria aurrera jotzea delako. Iragan urteetako eztabaidak norberaren jarrerak argitzeko parada eman die guztiei, eta orain nabariagoa da zein den ekin beharreko bidea. Hau bidea, ekonomikoki latzagoa bada ere, argiagoa da oraingoa.

EHU-REN TRAGEDIA

Unibertsitatean, gehienetan legez, bestelakoa da kontua. Ez zuri ez beltz, baizik eta alderantzizkoa. Etsipena askoz ere gehiago hedatu da unibertsitarien artean. Egin nahi eta ezin, eta ezintasun horrek (sistemak gogor jokatu du eta bere boterea argiro erakutsi du prozesu osoan zehar) txikizioa sortarazi du ideien munduan. Lehenengo eta behin, nekez jasaten duelako indarraren indarraz, paperean zuzenak diren planteamenduak eta eskaera justuak bertan behera botatzea, ahatik. Geroago, bertan gozatzen diren abantailak galdu aurretik (dirua, prestigioa, autonomia pertsonala, lan-mota erosoak) edozein motatako justifikazioa ehotzen delako, argudio «sinesgarriak» erabi-

liz. Ideien munduan dena da azalgarri, dena da justifikagarria... denek jarrera bera hartuz gero, behintzat. Arazoa sortzen da bakar batzuek «ezintasunez» ulertzen ez dutenean.

Boterearen intransijentzia gehiegizkoak alde batetik, eta bi lehiakideen arteko desproporzioak, bestetik, justifikazio-prozesua areagotu egin du, izugarri areagotu, injustizia nabarien aurrean biktimen alde agertzeko tentazioan ez jaustearren.

Edozein kasutan ere, azken hiru urteetan EHUn bizi izaten ari garen pasartea, unibertsitate honetako tristenetarikoa da, alde guztietatik begiratuta. Irakasle apur batzuek kosto pertsonal izugarria (ekonomikoa, profesionala, familiarra) pairatu dute (ari dira pairatzen) borroka honetan, baina beste irakasle askok eta askok desgaste psikologiko eta politiko itzulezinezkoa ordaindu dute, larrutik ordaindu ere.

LEHENTASUNEN ARAZOA PRENTSAN

Prentsan ere presio ekonomikoak (presio politikoaren aurpegi ezagunena) lehentasunak zehaztera behartu ditu kulturgi-leak, eta proiektu batzuk albo batean utzi izan dira, beste batzuren mesedetan. Ziurrenik, finantziazio-arazoak ez dira izan *Larrun* eta *Susa* desagertarazteko arrazoi bakarrak, baina eragina izan dute, zalantzarik gabe. *Euskaldunon Egunkaria*-k ekimenak eta kemenak, diruak eta kazetariak eraman zituen une batean, lehentasunak lehentasun, eta *Argia* bera eta bere inguruko prentsa osoa ahuldurik geratu ziren, aspektu batean baino gehiagotan. «Banioen nik» esateak ez du zentzurik, baina beti da tristea frogatzea norberak esandakoa azkenean bete egin dela, guztion kaltetan.

Larrun aldizkariaren kasuan egoera larriagoa litzateke krisian dagoena euskaraz buruturiko pentsamendua dela ondorioztatuko baldin bagenu. Hau da, gaur egun ez dagoela aldizkaririk ezkerreko euskal ideologia aztertzen, sakontzen eta zabaltzen duenik, ez behintzat euskara hutsez (erdaraz, zenbat?) egiten duenik.

Baina pentsa dezagun aldizkari honen desagertetan arazo ekonomikoak baino egon ez direna, bestelako kontuetan sartu barik.

CARO BAROJA, ARROTZ

Hotz, oso hotz utzi gintuen euskaldunok, oro har, Julio Caro Barojaren heriotzak. J.M. Barandiaran zendu zenean egon ez zen zalantza somatu izan da oraingoan agintari eta komunikabideen eremuan. Nork errebindikatu du Caro Baroja propioztat? Nork egin du bere utzitako hutsunea?

Bai Barandiaranek eta bai Barojak lan mardula utzi dute ondorengoentzat, bibliografia zabala eta etnologiar buruzko liburu ospetsu ugari, baina desgertutakoan batak eta besteak sortarazi dituzten erreakzioak desberdinak izan dira, erabat. Josemiel Barandiarani gizatasuna zerion espresabide guztietan. Bizirik sentitzen zituen bere ikerketarako gaiak: Euskal Herria, euskal kultura, euskaldunak. Herri horrek zituen kultur arazo milenarioekin identifikaturik zegoen, eta ondorioz, konpromezu pertsonala hartua zuen.

Caro Barojak, ordea, mausoleotzat jo zuen *Itzea* etxea (berak esanik), edozelako bizitasuna ukatuz. Ikertzen zuen herria iraganekoa bailitzan tratatzen zuen. Etnologo gisa, ez zen maitemindu ikerturiko herriarekin, formoletan sartuta egotea nahiago bailuen bezala. Caro Barojaren zoritxarrerako, bere ikergaia ez zen herri hila, desagerturikoa, baizik eta oraindik bizirik dagoen herria, eta luze bizitzeko eskubidea aldarrikatzen duena, oztipoak gaindituz. Gehiegizkoa ikerlari horrentzat.

Euskal Herriaren erreakzioa ere halakoa izan zen, jakina. Barandiaran herriak bere egin zuen artean, gizon karismatikotzat joz, Caro Baroja oso eremu murrizetan eta zeharka izan da gogoratua. Gehien, Madrilgo *inteligentsiak* errebindikatu du. Esanguratsua.

HALA ERE, BAIKOR

Hemen azalduko gaiak tirada batez irakurri ondoren zera pentsa liteke, marraztu dugun panorama zeharo iluna dela, eta ezkor agertzeko arrazoiak baino ez direla agertzen. Egia da «poesiarako garai txarrak» direna, baina ez dago inoiz baldintza objetibo nahikorik prozesu baten emaitza alde aurretik zein izango den jakinaraziko digunik. Esan nahi baita, aurre-

ra egiteko baldintza ezinbesteko bakarra *aurrera egin nahi izate* dela, beste baldintza guztiak aurka egon arren.

Nik ez dut inolako zalantzarik egiten Euskal Kulturaren Garapenaz, proiektu horretan sinisten duen euskaldun kopurua egon badagoelako, eta kopuru urria ez delako. Herri baten kultura, zorionez, ez dute bakarrik *kulturgile ofizialek* egiten. Kulturgileen gain ere (*malgré les intellectuels*), jotzen du aurrera herri baten kulturak.

MARTXELO OTAMENDI

PORROT EGINDAKO IRAGARKIZUNA

Unibertsitatealdiaren lehen herena bukatzen ari dela-eta Leioako kazetaritza-irakasle batek bere gelako ikasleak lantaldetan banatu eta eukarazko komunikabideetara bidali berri ditu inkesta moduko bat egitera. Ohiko galderak egiten dituzte horrelakoetan ikasleek —horixe bera egiten dugu argitaratzeko egiten diren elkarrizketa serioetan «profesionalak» garela uste dugunok, beraz, ez diegu lehen kurtsokoei guk egiten ez dakiguna eskatuko—, baina neri egunotan bizpahiru taldetakoek egin dizkidaten artean bada bat, oraindik behar bezala erantzun eta konpondu gabe daukaguna, asko errepikatzearen poderioz gezur bilakatu dena; gezurra baino gehiago, esan-go nuke, betetzen ari ez den maxima bilakatu dela. Gure burua mailukatzen duen maxima ez egitazkoa.

Gutxi gora-behera horrela formulatu zidaten ikasleek, eta horrela formulatu izan da beti gure artean ere: «*Gero eta gazte euskaldun gehiago ari da ateratzen eskolatik eta unibertsitatetik eta hurrengo hamar urteetan ikaragarri igoko da «Euskaldunon Egunkaria»ren salmenta, ezta?»*. Beste modu batera esanda, gero eta gehiago direla «euskaldun osoaren» ezaugarriak —bizitzaren edozein funtzio (familia, lagunak, ikasketa, aisia, lana eta ezaguera-kultura) euskaraz egiteko gai den eta egin ohi